

[Inhoudtafel]

Bart Jacobs

Situering p. 3
Vooronderzoek p. 4

Ignace Bourgeois, Wouter De Maeyer

Opgraving p. 8
Sporen en structuren p. 11 Bemonstering p. 18 Vondsten p. 18

Ignace Bourgeois, Wouter De Maeyer en Bart Jacobs **Besluit (en perspectieven) p. 25**
Bijlagen p. 27

Situering

Puurs is een fusiegemeente in Klein-Brabant, in de zuidwestelijke hoek van de provincie Antwerpen. Het onderzochte terrein ligt op de grens van Ruisbroek en Breendonk, deelgemeenten van Puurs, ten noorden van de N16 die de A12 verbindt met Sint-Niklaas. Het projectgebied sluit aan bij de bestaande KMO-zone Puurs-Pullaer I.

Geografie

Klein Brabant, ingesloten tussen de Schelde- en de Rupelvallei, behoort tot de zandstreek en is bekend voor de Boomse kleiopduikingen van de Rupel en voor de talrijke waterlopen en moerassige gebieden. Het gehucht Pullaer is gelegen op de rand van de Rupelvalleivlakte, tussen de parallelle beken Molenbeek en Zielbeek. Beide monden uit in de Rupel. De omgeving wordt gekenmerkt door talrijke moeren of moerassige gebieden met zandige opduikingen of donken. Deze boden de mens steeds ideale woonomstandigheden.

Het projectgebied Pullaer II sluit in het zuiden aan bij het gehucht Pullaer en wordt doorsneden door de Rotloop, een vertakking van de Zielbeek. Het bestaat uit verschillende biologische, bodemkundige en ook naar bewaringsomstandigheden toe uiterst diverse zones. Het ligt tussen het Moer, een moeras, en de ingedijkte Pullaerpolder. Ongeveer een derde van dit oorspronkelijk 40 hectaren tellende project wordt ingenomen door moerassige bossen, de Geren. Binnen dit project worden de Geren niet herbestemd. De Rotloop wordt hier en daar als ontwatering gebruikt en heraangelegd. De overige gronden zijn hoofdzakelijk landbouwgebieden.

Bodemkunde

Ruim de helft van de bodems in de projectzone zijn alluviale zandleembodems. De landbouwarealen zijn hoofdzakelijk matig natte lichtere zandleembodems met verbrokkelde textuur B-horizont.

Een uitzondering vormt de zuidelijke zone. Deze wordt gekenmerkt door bodems met antropogene profielontwikkeling. Bij de bodemkundige oriëntatie bleek deze zone groter dan aangegeven op de bodemkaart (zie ook later).

Omwille van de waterdrainage en de hoogte leende de projectzone zich in het verleden geenszins voor nederzettingen. Alleen in het zuiden hebben de terreinen een hogere en drogere ligging - het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de historische bewoning zich hier gesitueerd heeft. Deze zone werd op zijn beurt geschikter gemaakt voor ontginning door de aanleg van een grachtensysteem.

Vooronderzoek

Het provinciebestuur startte een planproces op voor de uitbreiding van het bedrijventerrein Pullaer. De Dienst Cultureel Erfgoed volgde dit proces van bij het prille begin op. Voor het archeologisch advies, dat in de memorie van toelichting is opgenomen, werd al in 2003 overgegaan tot een eerste stap van het vooronderzoek: een niet-destructief onderzoek bestaande uit bureauonderzoek, bodemkundige oriëntatie, veldprospectie en selectieve boringen.

Bureauonderzoek

Tijdens een inspectie van rioleringswerken door het voormalige Instituut voor het Archeologisch Patrimonium bleek dat het noorden van de projectzone archeologisch steriel was. Door deze werken werd de bodem over een breedte van 25 meter volledig vergraven.

Verder waren binnen de projectzone geen archeologische vindplaatsen gekend. Op de zandigere rug die parallel loopt aan de Molenbeek in het oosten zijn echter veel archeologische vindplaatsen gekend (o.a. uit de Metaaltijden en Romeinse periode). Toponiemen als Aspot en Steenveld laten eveneens archeologische vindplaatsen vermoeden. De veelvuldige aanwezigheid van Romeinse sites in de directe omgeving, maakt het toenmalige belang van de regio duidelijk. Dit is te wijten aan de nabijheid van de Rupel en enkele handelswegen.

De bodemkaart, historische kaarten en het Digitaal Hoogte Model - Vlaanderen werden geanalyseerd.

De bodemkundige oriëntatie

Ter controle van de bodemkaart werd in een drietal rijen de te ontwikkelen zone met een gutsboor afgeboord. De belangrijkste bevindingen waren de aanwezigheid van een cultuurlaag die beduidend dikker was dan de kaarten lieten vermoeden. Een teelaardepakket van 70 tot 90 centimeter is aangetroffen op de percelen 238-239-240 en 249, een zone die veel ruimer is dan de antropogene bodems aangeduid op de bodemkaart. Op de drogere en zandigere Pdc-bodems naar het oosten toe, kon een grondige verstoring vastgesteld worden aan het oppervlak door de vermenging van stortmateriaal. De bodems waren zandiger dan de op de bodemkaart vermelde lichte zandleemclassificatie. De zandleemgronden die grensden aan de Geren waren zeer nat en laaggelegen.

Veldprospectie en boringen

Aanvullend op de bodemkundige oriëntatie werden een terreinprospectie en enkele boringen met een edelmanboor uitgevoerd. Deze prospectiemethode kan op de antropogene opgehoogde gronden in het zuiden van het projectgebied geen resultaat opleveren omdat het ploegen materiaal uit de oudere lagen toch niet aan de oppervlakte brengt. Terreinprospectie op de overige, hiervoor geschikte terreinen leverde niets op.

De op het terrein vastgestelde bodemkundige situatie komt overeen met de topografische informatie die we uit het Digitaal Hoogte Model-Vlaanderen voor de zuidelijke terreinen konden afleiden. Het zijn gronden die door een lang menselijk gebruik (bewoning en

landbouw) opgehoogd zijn. Door de ophoging bereikt de ploeg na een tijdje de afgedekte grondsporen niet meer. Daardoor hebben deze gronden ook een hoog bewaringspotentieel voor de onderliggende archeologische lagen.

Deze waarnemingen sluiten perfect aan bij de op de historische kaarten (zie Afbeelding 1) aangeduide bewoning; deze komt ruwweg overeen met de huidige bewoning. Dit impliceert dat deze historische bewoning moeilijk of niet kan onderzocht worden.

Proefsleuvenonderzoek

Uit het voorgaande kunnen we hoofdzakelijk de zuidelijke zone weerhouden als te onderzoeken, met een uitbreiding naar het oostelijke deel van de landbouwpercelen. Aangezien de nieuwe bestemming de gronden zou vergraven en/of compacteren kon alleen een proefsleuvenonderzoek de aanwezigheid van archeologische sporen uitsluiten. Bij latere controles van graafwerken in de andere zones is gebleken dat deze veronderstelling correct was.

In 2004 werd de Dienst Cultureel Erfgoed (DCE) door de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij Antwerpen (POM) betrokken bij het overleg rond de aanleg van het regionale bedrijventerrein Puurs-Pullaer II. De bedoeling was om archeologie vanaf een vroege fase te integreren in het planningsproces en de mogelijkheden voor een archeologisch vooronderzoek na te gaan. Indien immers gewacht wordt met archeologisch onderzoek tot de effectieve start van de werkzaamheden, ondervinden zowel de werkzaamheden zelf, als het archeologisch onderzoek hiervan hinder.

In de geest van het zgn. Verdrag van Malta ¹ was POM-Antwerpen bereid de kosten op zich te nemen voor het gebruik van een kraan en kraanman gedurende het proefsleuvenonderzoek. Het proefsleuvenonderzoek heeft twee weken geduurd (6-17 februari). Van 6 tot 8 februari 's middags is gewerkt met een bandenkraan, de overige dagen met een rupskraan. De weersomstandigheden waren veelal slecht.

datum	uren graafmachine	opmerking
6/feb	7u tot 15.30 u	
7/feb	7u tot 15.30 u	1 uur inactief gaan halen brandstof
8/feb	7u tot 15.30 u	1 uur inactief gaan halen andere kraan
9/feb	7u tot 15.30 u	
13/feb	7u tot 15.30 u	
14/feb	7u tot 15.30 u	
15/feb	/	na kwartier werk: regenverletdag
16/feb	7u tot 15.30 u	
17/feb	7u tot 15.30 u	volgens telefonisch contact dichtleggen sleuven
Resterend	werk maximum 1 tot 2	dagen dichtleggen

Er zijn proefsleuven gegraven op de percelen 248, 249k, 241a, 241c, 240 (deels), 252a, 256a. Het noordelijke deel van perceel 249k kon niet onderzocht worden wegens het recht op vruchtgebruik (preiaanplant). Afhankelijk van de omvang van de percelen is geopteerd voor een dambordpatroon van kleine sleuven (tussenafstand 10 meter) of doorlopende sleuven

¹ Europees Verdrag inzake de bescherming van het Archeologische Erfgoed, La Valetta, 16/01/1992

(tussenafstand ca. 20 meter; zie tabel). In beide gevallen is ca. 10% van de totale oppervlakte onderzocht. Enigszins omvangrijke archeologische vindplaatsen worden op deze wijze vrijwel steeds gedetecteerd. In totaal zijn 2 ha onderzocht met kleine sleuven en 5,62 ha met doorlopende sleuven.

Perceelsnummers	Sleuvenstelsel
240	lange sleuven
241a,c	lange sleuven
248	10 m-sleuven
249 k	20 m-sleuven
252 a	lange sleuven
253	niet onderzocht
256 a	niet onderzocht
257a	deels lange sleuven
263 a	niet onderzocht

Resultaten van het vooronderzoek

Op de percelen 248 en 241a en c werd een groot aantal goed bewaarde archeologische sporen aangesneden²; het betrof in hoofdzaak grachten en kuilen waarvan het dateerbare aardewerk homogeen 12^e-13^e eeuws was. Hoewel gebouwsporen ontbraken, wezen aard, intensiteit en ligging van de sporen op een langdurige en intense laatmiddeleeuwse occupatie van deze percelen. De bewoning die hiermee samenhangt, moet ongetwijfeld in de nabijheid te situeren zijn. Aangenomen mocht ook worden dat de sporen zich verderzetten op de tussenliggende, niet-onderzochte percelen.

Op basis van de weinige vondsten in de proefsleuven op de percelen 240, 249k, 252a, 256a en 257a, kunnen we stellen dat de archeologische occupatie hier onbestaand of van beperkte omvang moet geweest zijn. Grotere complexen (nederzettingen, grote grafvelden, ...) kunnen uitgesloten worden. Over de niet-onderzochte zones (vnl. vruchtgebruik en bewoning) doen we geen uitspraak. De noordelijke percelen leken archeologisch minder aantrekkelijk en zijn niet kunnen onderzocht worden met proefsleuven.

² Tussen deze percelen lagen drie bebouwde, tijdens het vooronderzoek niet toegankelijke percelen, 243 tot en met 246. Tijdens de opgraving werd deze zone aangeduid als "perceel 'huis'".

Archeologisch onderzoek in Puurs -
bedrijventerrein Pullaer II

Projectzone

Proefsleuvenonderzoek

Opgravingen

Huidige en historische
bewoning

Bovenaan: Orthofoto, kleur, 2003, Copyright NGI Onderaan: Kabinetstas van de Oostenrijkse Nederlanden van
Graaf De Ferraris, uitgegeven door het Gemeentekrediet.

Afbeelding 1: Situering van de projectzone, proefsleuven, opgravingsvlak en historische bewoning volgens de De Ferraris- kaart

(1771-1779)

Opgraving

Na overleg tussen de POM-Antwerpen, het Studiebureau Talboom en de archeologen van de DCE is overeengekomen om zo snel mogelijk een opgravingscampagne te starten op de percelen die archeologisch potentieel verraden hadden³.

De ROM en Studiebureau Talboom waren bereid om voor een periode van twee maanden één archeoloog en één arbeider met opgravingservaring aan te werven. Beide partijen kwamen overeen gebruik te maken van weekcontracten. Ook de kraankosten zouden gedragen worden door de ontwikkelende instanties. De archeologen van de DCE zouden op hun beurt instaan voor de logistieke ondersteuning en de goede afwikkeling van de opgraving. In functie van de noodzaak (aantal en complexiteit van de vondsten en de tijdsdruk) zouden zij ook bijspringen bij het effectieve veldwerk⁴. Afsproken werd om wekelijks een werfvergadering te houden voor een analyse van de stand van zaken en de planning. Er is één werfvergadering gehouden met Talboom op het terrein.

Wouter DE MAEYER en Dieter LECLERCQ, respectievelijk archeoloog en arbeider, werden voor dit project aangetrokken en begonnen exact één week na bovenvermelde vergadering (23 maart 2006).

Gezien er op perceel 248 al effectieve werken gepland waren, is de opgraving daar gestart. 15 april was de einddatum waarop het perceel moest vrijgegeven worden. Het afgraven van de teelaarde is in O-W georiënteerde stroken gebeurd. De storthoop is telkenmale zuidwaarts verplaatst (= richting straat). Deze periode werd gekenmerkt door voor archeologen extreem slechte weersomstandigheden. Aanhoudende regen, maar ook onweer en hagel hebben het werk niet alleen bemoeilijkt, maar soms ook verhinderd en verrichte, vooral voorbereidende arbeid (het schaven van de structuren) ongedaan gemaakt. Met de hulp van dompelpompen werd het opgravingsvlak in de mate van het mogelijke drooggetrokken. Het spreekt voor zich dat de weersomstandigheden versterkt door de tijdsdruk negatieve consequenties gehad hebben voor verschillende aspecten van de opgraving (praktisch: snelheid en netheid van de opgraving; meer inhoudelijk: het lage aantal coupes op de grachten en de mindere aandacht voor de terreinopbouw). Het opmeten van de archeologische structuren is gebeurd door een landmeter team van het Studiebureau Talboom, al dan niet bijgestaan door Wouter De Maeyer of Dieter Leclercq. De week voor zaterdag 15 april is dit perceel vrijgegeven en is de teelaarde opnieuw aangebracht.

Het grilliger verloop van de opgravingsleuf op perceel 243 tot en met 246 is te wijten aan het feit dat er zich op deze zone nog huizen bevonden. Een deel van het afgegraven zand werd aan de noordzijde van het perceel opgeslagen. De rest werd verdeeld over de verschillende sleufranden. Temidden van deze zone kon een stuk niet opgegraven worden omwille van de aanwezigheid van een tuinhuis. De opgravingsomstandigheden in deze zone waren goed. Enige minpunt was de grote aanwezigheid van verstorende, (sub)recente kuilen palend aan de bewoning.

Perceel 241 tenslotte werd op een andere manier afgegraven. De teelaarde van het noordelijke en het zuidelijke deel van het perceel werd centraal opgestapeld. In een tweede

³ Vergadering 16 april 2006, POM-Antwerpen

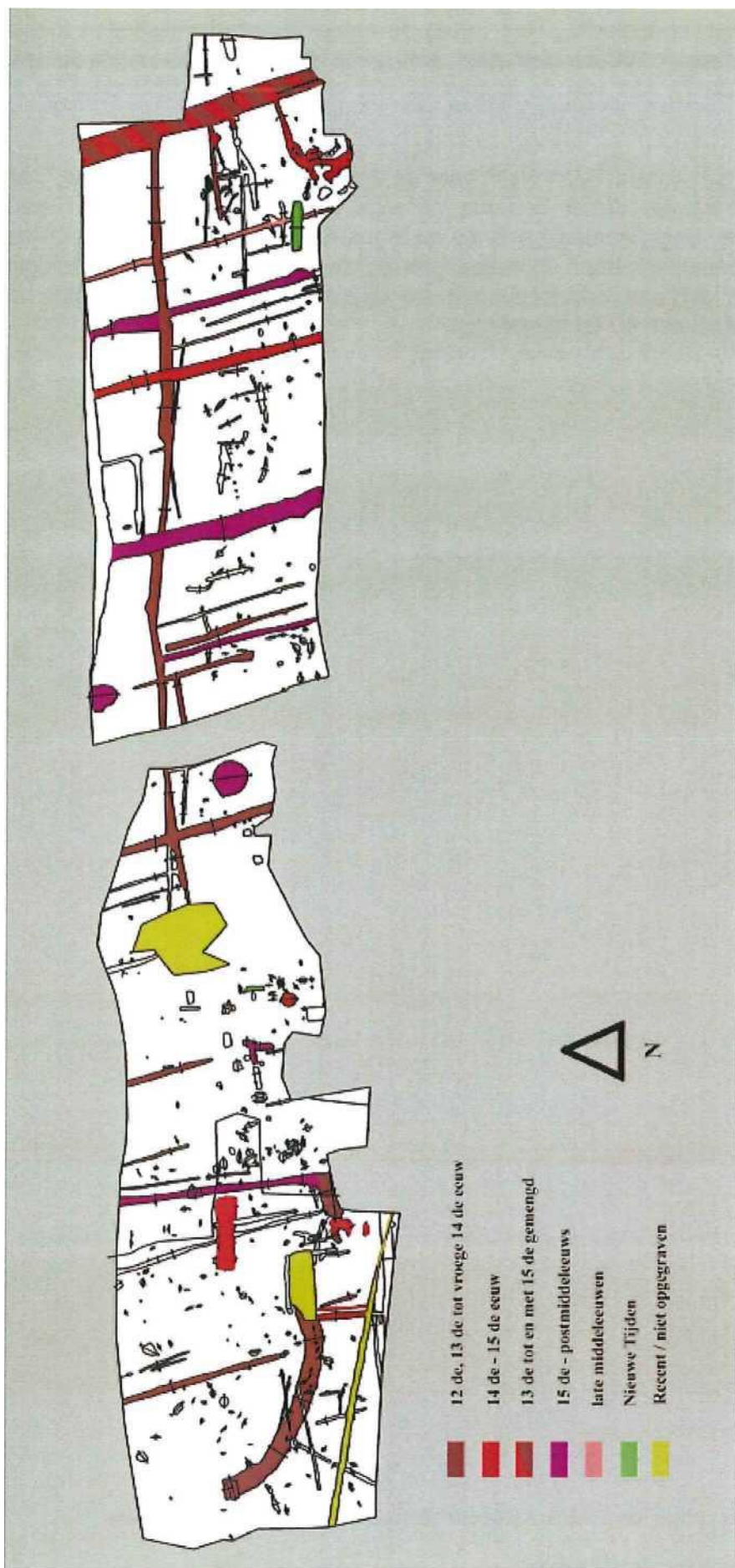
⁴ Uit het dagboek blijkt evenwel dat de DCE dagelijks gemiddeld met meer dan één archeoloog aanwezig was. In totaal werden een 50-tal van de 125 mandagen door DCE gepresteerd. Naar toekomstige projecten toe impliceert dit een aanpassing van de berekeningswijze (meer tijd en/of meer mensen).

fase werd het centrale deel onderzocht⁵. Hier waren de opgravingsomstandigheden ideaal. In de laatste weken werd spoor 100 aangesneden, een grote kuil vol 14e eeuwse aardewerk, in hoeveelheid evenveel als de rest van de opgraving. Het veldwerk werd beëindigd op 17 mei.

Wouter De Maeyer heeft zijn contract één week voor de einddatum opgezegd (14 mei)⁶. Als compensatie is het contract van Dieter Leclercq verlengd met één week (tot eind mei). Tijdens die week werd een begin gemaakt met de materiaalverwerking (wassen en plakken aardewerk). Het projectpersoneel stond 75 mandagen op de opgravingen, de archeologen van de Dienst Cultureel Erfgoed ondersteunden de opgraving met 50 mandagen, de opgravingen duurde in totaal een 40-tal werkdagen.

⁵ Dit verschil in aanpak komt ook tot uiting in het grondplan. Op perceel 241 is verhoudingsgewijs meer oppervlakte onderzocht.

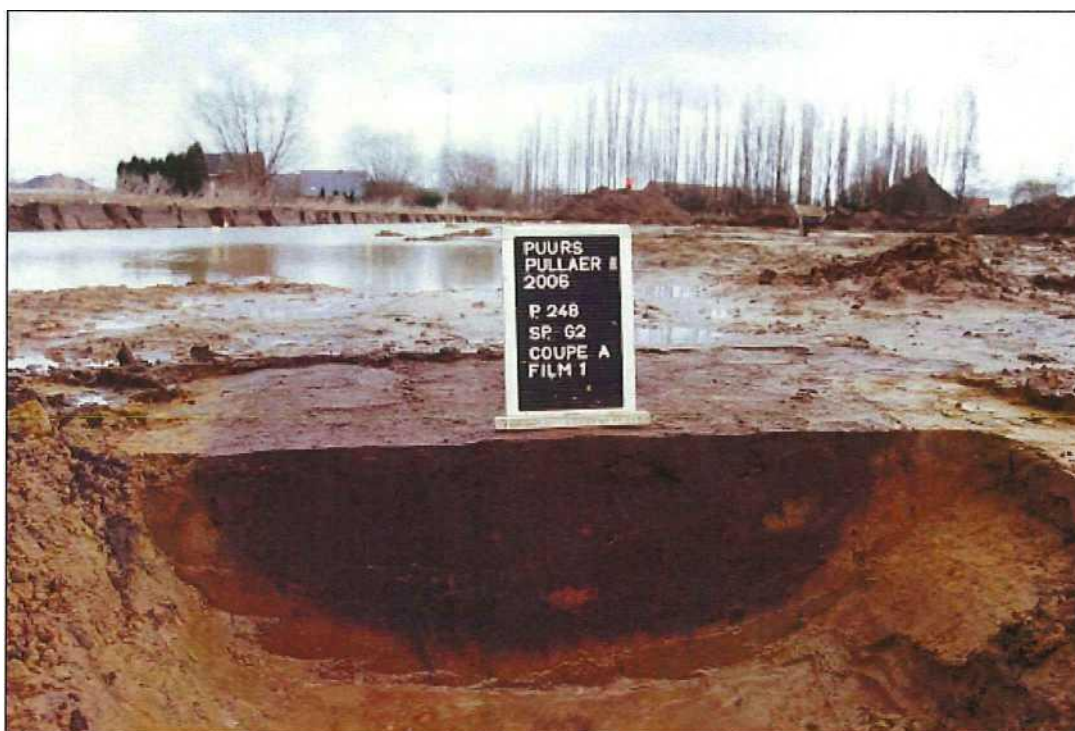
⁶ 15 mei: aanvang van een nieuw langdurig contract te Brugge.

Abbeelding 2: Een overzicht van het opgravingsvlak met datering van de grootste structuren. De witte sporen zijn niet gedateerd, voornamelijk door het ontbreken van materiaal.

Sporen en structuren

De meest kenmerkende structuren van de vindplaats zijn ongetwijfeld de **grachten**. In totaal kregen 105 structuren de benaming gracht⁷. Na eliminatie van de dubbele benamingen blijven er 92 over⁸. Hun breedte varieert van een tiental centimeter tot drie meter; het merendeel schommelt tussen vijftig centimeter en één meter. De diepte is evenredig met de breedte. Algemeen schommelt de diepte tussen twintig en vijftig centimeter. De profielen bestaan uit vlakke tot komvormige bodems en uitwaaiende wanden.

Afbeelding 3: Perceel 248, gracht 2: profiel A

Het meest opvallende is het uitgesproken parallelisme van de N/NW-Z/ZO geörienteerde grachten. Enkele grachten staan hier haaks op (OW oriëntatie). Vrijwel alle grachten passen in dit systeem⁹. Algemeen kan gesteld worden dat de grachten zowel in plan als in coupe een homogeen grijze tot donkergrijze kleur hadden. De opvulling was veelal gehomogeniseerd waardoor gelaagdheid ontbrak¹⁰. Een neveneffect van dit proces is dat eventuele oversnijdingen van de grachten niet tot nauwelijks zichtbaar waren op het terrein; relatieve dateringen zijn dus vrijwel onmogelijk. De datering van de meeste grachten moet dan ook, met alle gevaren vandien, gebeuren op basis van de vondsten. Hieruit blijken dateringen tussen de 12de tot de 16de eeuw¹¹.

⁷ Perceel 248: gr.1 -> gr.51, perceel 'huis': gr.1 -> gr.20 en perceel 241: gr.1 -> gr.34.

⁸ Deze dubbels zijn te wijten aan het gefaseerd afgraven. Hierbij de lijst voor de percelen 248 en 'huis': 248, gr.1 = 'huis', gr.3; 248, gr.2 = 'huis', gr.5. Voor perceel 241 gelden volgende dubbels: gr.1 = gr.34; gr.2 = gr.3 = gr.24 = gr. 31; gr.12 = gr.27 = gr. 33; gr.13 = gr.28; gr.14 = gr.29; gr.15 = gr.18 = gr.30; gr.17 = gr.32.

⁹ Uitzondering is de 'oudste' gracht van perceel 241 (gr.1 = gr. 34; 12de-13de eeuw op basis van enkele scherven). Deze gracht (breedte: 3 a 3,5 m) heeft de vorm van een cirkelsegment en is niet te vergelijken met de overige. De functie van deze gracht blijft evenwel ook onduidelijk.

¹⁰ Het is duidelijk dat dit consequenties kan/zal hebben voor het pollen- en macrorestenonderzoek. Aanwijzingen voor inspoelingslaagjes, afgekalfde wanden,... ontbraken.

¹¹ Op basis van de vondsten blijkt echter geen van de grachten opengelegen te hebben van de 12de tot de 16de eeuw.

U3}L|30J6 3S>jEeq ua a||3||ejed S|a>jU3 USA iqDjZJSAO |333J3d :s Buippscyv

pyojd in 4L)3BJ6 'U>Z |a33J3d ■> 6u!p|33cyv

De interpretatie van dit grachtensysteem is niet eenvoudig. Perceelsindelingen (soort repelpercelen) en/of ontwatering behoren tot de mogelijkheden. Het is opvallend dat de oriëntatie van de grachten overeenkomt met deze van de huidige grachten. Misschien waren ze zelfs georiënteerd op een voorloper van de huidige weg.

Naast de grachten zijn ook twee grote, **'cirkelvormige' kuilen** aangetroffen¹². Deze gaven de indruk aanzetten voor waterputten te zijn. Beide structuren werden met de kraan gecoupeerd. Het instortingsgevaar en het inspoelen van de bodem maakten het opkuisen, tekenen en fotograferen van de profielen onmogelijk. De weinige vondsten dateren deze kuilen in de 15de- 16de eeuw

Spoor 5 was vrij ondiep (ca. 1,2 m), had een vlakke bodem en breed uitwaaiierende wanden. Onderaan de kuil bevond zich een sterk humeus opvullingspakket. De rest van de opvulling bestaat uit een vrij homogeen, bruingrijs opvullingspakket. Aanwijzingen voor een constructie zijn niet gevonden.

Afbeelding 6: Perceel 248, spoor 5: deel profiel, machinale doorsnede, niet opgekuist wegens instortingsgevaar en wateroverlast.

Spoor 1 had een komvormig profiel met afgeronde bodem (diepte: ca. 1,8 m). De opvulling bestond uit drie grote pakketten: onderaan een sterk humeus pakket (zwart) met veel takken en bladeren, een lichter tussenpakket (grijs) zonder zichtbaar organisch materiaal en bovenaan opnieuw een vrij homogeen, bruingrijs pakket. Ook hier ontbraken aanwijzingen voor een constructie.

¹² Het betreft spoor 5 (perceel 248; 4,5 bij 3,8 m) en spoor 1 (perceel 'huis'; 0; 6,4 m).

Afbeelding 7: Perceel 'huis', spoor 1: profiel, machinale doorsnede, niet opgekuist wegens instortingsgevaar en wateroverlast.

De functionele interpretatie van beide solitaire structuren wordt door het ontbreken van enig constructiemateriaal sterk bemoeilijkt. Van waterputten kan de facto geen sprake zijn. Het ontbreken van tramlingsporen, de vrij scherpe aflijning en de hellingsgraad van de wanden maken een interpretatie als drenkkuil ook onwaarschijnlijk¹³. In afwachting van verder onderzoek houden we het bij een interpretatie als 'waterkuilen'.

De overige structuren op de vindplaats zijn kuilen en paalgaten¹⁴. Algemeen kan gesteld worden dat de **kuilen** beperkt van omvang en slechts enkele decimeters diep waren. Een ander kenmerk is hun vondstenarme karakter. Zoals voor de grachten gelden dateringen tussen de 12de tot de 16de eeuw¹⁵. De kuilen een functionele interpretatie toedichten is onmogelijk. Door hun beperkte omvang lijkt de interpretatie 'afvalkuil' in vele gevallen plausibel (= ongevaarlijk). Hun spreiding (onderling en ten opzichte van andere structuren) levert geen bijkomende informatie op.

¹³ Het pollenonderzoek sensu largo kan deze bewering eventueel tegenspreken.

¹⁴ Perceel 248: 1 182, perceel 'huis': 1 -> 154 en perceel 241: 1 -> 169. Na het couperen bleken 72 sporen negatief te zijn (35 op perceel 248, 23 op perceel 'huis' en 14 op perceel 241).

¹⁵ Geen van de kuilen lijkt echter opengelegd te hebben van de 12de tot de 16de eeuw.

Afbeelding 8: Perceel 'huis', spoor 53: profiel

Afbeelding 9: Perceel 241, spoor 86: profiel

Een uitzondering op bovenvermelde regel is een grote, vrij regelmatig aangelegde kuil (perceel 241, spoor 100; 13 bij 3 m; diepte: ca. 1,2 m). Grondplan en profielen vertonen een duidelijke gelaagdheid¹⁶. Wat de oorspronkelijke functie ervan was, is niet duidelijk (eenvoudige afvalkuil, ontginning, ...). Binnen het opgravingsareaal staat deze structuur alleen (naar vorm, omvang en hoeveelheid materiaal). Vast staat dat de opvulling met een grote hoeveelheid gebruiksaardewerk en botmateriaal in een vrij korte tijdspanne gebeurd is. Curiosavondsten betreffen een versierde mesheft, een zilveren munt en twee spinschijfjes. De structuur dateert uit de 14de eeuw. De vondsten bevinden zich in de 'huiselijke' sfeer en laten dan ook de nabijheid van bewoning vermoeden.

Afbeelding 10: Perceel 241, spoor 100: overzicht

¹⁶ Tijdens de opgraving bleek evenwel dat bij elkaar horende delen van het aardewerk verspreid zaten over verschillende lagen.

Afbeelding 11: Perceel 241, spoor 100: structuur na uithalen 'kwadranten'.

Een laatste categorie sporen zijn de **paalgaten**. Deze komen verspreid en sporadisch over vrijwel het volledige opgravingsareaal voor. In een minderheid der gevallen zijn deze sporen duidelijke paalgaten; vaak zijn het ondiep bewaarde sporen die door hun omvang geïnterpreteerd worden als de resten van een paalgat. Vondsten ontbreken vrijwel steeds. Dit maakt een datering vooropstellen dan ook onbegonnen werk. Functioneel zijn de paalgaten niet te interpreteren. Aanwijzingen voor enigerlei constructie of structuur zijn niet gevonden. Dit gegeven is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat hier een off-site-zone opgegraven is¹⁷. Bewoningssporen bevinden zich vermoedelijk meer naar het zuiden.

Voorlopige Interpretatie

We worden hier duidelijk geconfronteerd met een minder gekend aspect van laatmiddeleeuwse landelijke bewoning. Het systematische, complexe grachtensysteem, de twee 'waterkuilen' en de vele kuilen wijzen op een intensief landgebruik aan de vermoedelijke rand van de toenmalige bewoning en dit van de 12de tot de 16de eeuw¹⁸. Pollenonderzoek zal waarschijnlijk meer uitleg kunnen brengen over de functie van de percelen. Over de functie van de grachten zelf kan weinig gezegd worden. Voor de grotere lijkt een begrenzings-/afbakeningsfunctie aanvaardbaar; voor de kleinere moet ook rekening gehouden worden met bv. een ontwateringsfunctie. De afwezigheid van grachten ten noorden van de opgraving, suggereert alvast dat het intensief gebruikte areaal beperkt is

¹⁷ Er moet ook rekening gehouden worden met de mogelijkheid dat de basis van constructies/gebouwen 'poeren' of ligbalken waren. Deze bouwwijze laat geen archeologische sporen na.

¹⁸ Deze periode heeft vondsten opgeleverd. Aangenomen mag worden dat het opgegraven areaal ook later (= tot februari 2006) deze (dezelfde ?) landbouwfunctie vervuld heeft.

gebleven tot de zone palend aan de (vermoedelijk ook) toenmalige weg¹⁹. Tevens mag aangenomen worden dat de laat- en postmiddeleeuwse bewoning zich onder de bestaande (= afgebroken mei-juni 2006) bewoning bevindt²⁰.

Bemonstering

In totaal zijn 37 emmers, met een inhoud van 10 liter, gevuld voor macrorestenonderzoek²¹. Deze bevinden zich in het archeologisch depot van de DCE. In functie van het verdere onderzoek kunnen deze gezeefd en onderzocht worden. Bij de monsternamen is zowel gelet op de opvulling van de structuur (i.e. het humeuze karakter) en de dateringsmogelijkheid, als op de combinatie met pollenmonsters.

Pollenmonsters zijn genomen van de twee 'waterkuilen', van een kuil die aansloot op enkele grachten (perceel 241, spoor 1) en van negen grachten²². Al deze structuren zijn gedateerd. De monsters bevinden zich in afwachting van verder onderzoek in diepvriezers van de UGent.

Alle monsters zijn genomen door de archeologen zelf.

Vondsten

Tenzij anders vermeld, bevinden alle vondsten bevinden zich in het archeologisch depot van de DCE.

Aardewerk

Alle aardewerk is gewassen, gedroogd en opgeborgen in gelabelde minigripzakjes. Het is onderwerp geweest van een eerste inventarisatie (grove determinatie en datering) door Koen De Grootte (KDG, VIOE-Ename; 27 juni 2006). Zijn beoordeling is verwerkt in de vondstenlijst. Vrijwel alle aardewerk wordt gedateerd in verschillende perioden vanaf de 12de tot de 16de eeuw²³.

Deze stand van zaken geldt niet voor het aardewerk afkomstig uit de grote kuil aangetroffen op perceel 241 (structuur 100). De basisverwerking van deze grote hoeveelheid vondsten moet nog beginnen (wassen-drogen-inpakken: ± 10 werkdagen; voorzien voor juli- augustus). Gezien de aard en grootte van de scherven mag men veronderstellen dat veel aardewerk kan gereconstrueerd worden. Voor de snelinventarisatie van deze vondsten zal vermoedelijk opnieuw beroep gedaan worden op KDG. Op basis van een deel van de steengoedvondsten kan deze structuur voorlopig gedateerd worden in de eerste helft tot midden 14e eeuw. Eén kruik verdient alvast nadere toelichting. Het betreft een hoogversierde, Brabantse aangezichtskruik met opgelegde armen (hoogte: ca. 32 cm). Deze toch vrij uitzonderlijke vondst is voor 3/5 bewaard en wordt geconserveerd en

¹⁹ Dit komt het duidelijkst tot uiting op perceel 248. Ten noorden van de 'dwarsgracht' (gr. 2) zijn geen kleine structuren aangetroffen.

²⁰ Cf. de post-middeleeuwse bewoning zoals ze op oude kaarten staat (zie ook later).

²¹ Lijst in bijlage.

²² Lijst in bijlage.

²³ Een scherf uit een kleine kuil op perceel 241 (spoor 36) vormt de uitzondering. Het betreft een bodemfragment van een Romeinse kruik. Deze is vermoedelijk afkomstig uit Bavay en dateert uit de late 1^e-2^e eeuw n. Chr. (determinatie: Wim De Clercq / UGent; 4 juli 2006). Aangezien deze scherf de enige vondst in deze kuil was, bestaat de mogelijkheid dat ook de kuil van Romeinse oorsprong is.

gerestaureerd door Restaura (Kempkens & Lupak). Een andere veeleer uitzonderlijke vondst betreft talrijke fragmenten van bakstenen spithouders.

Afbeelding 12: Perceel 241, spoor 100: hoogversierde aangezichtskruik ongereinigde toestand

Botmateriaal

Botmateriaal is slechts sporadisch gevonden²⁴. Het was zeer broos en werd in de mate van het mogelijke handmatig gerecupereerd. Deze vondsten worden voorlopig bewaard in minigripzakjes of huishoudfolie.

Steen

Stenen voorwerpen zijn beperkt tot fragmenten van twee slijpstenen (perceel 248, gracht 13; perceel 241, spoor 5, laag 2). Daarnaast zijn in verschillende structuren poreuze (ontkalkte ?) keien aangetroffen. Slechts één exemplaar kon volledig gerecupereerd worden. Eén fragment is misschien afkomstig van een 'kubusje' zoals gekend uit de IJzertijd en Romeinse periode. We moeten nagaan of het de moeite loont een exemplaar te conserveren.

De weinige vondsten in silex (9) en Wommersomkwartsiet (2) werden gedetermineerd door Joris Sergant (UGent; 4 juli 2006). Afgezien van één oppervlaktevondst zijn deze allemaal aangetroffen in middeleeuwse structuren. Vermeldenswaard zijn één finaal-paleolithische

²⁴ Alleen de grote, rechthoekige kuil bevatte vrij veel botmateriaal (perceel 241, spoor 100). Opvallend is de relatieve 'oververtegenwoordiging' van onderkaken.

spits met afgestompte boord (12.000-11.000 v. Chr.) en één neolithische bladvormige pijlpunt (4.000-3.000 v. Chr.).

Hout

Uit het onderste deel van de 'waterkuil' (perceel 'huis', spoor 1) is een goed bewaard, maar overlans gescheurd houten kommetje gerecupereerd (hoogte: ca. 4 cm; Ø bovenaan: ca. 13 cm). De houtsoortdeterminatie en de conservatie/restauratie worden uitgevoerd door Restaura (Kempkens & Lupak). Vermoedelijk is het voorwerp gedraaid, maar ook over de vervaardiging kan Restaura uitsluitsel geven.. In dezelfde laag werden ook twee aangepunte takken gevonden.

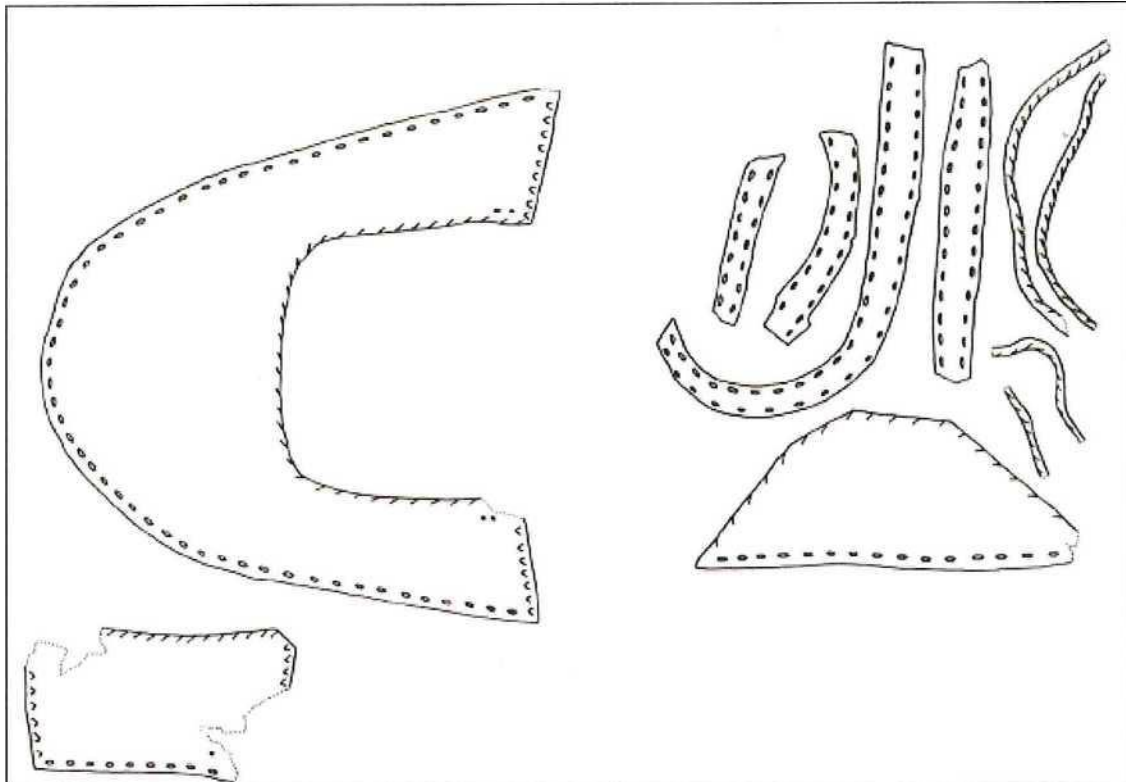
Afbeelding 13: Perceel 'huis', spoor 1: houten kom

De overige houtvondsten zijn afkomstig uit het bodemgedeelte van de tweede 'waterkuil'. De letterlijk grootste vondst is een gebogen en aan één uiteinde aangepunte plank. De houtsoortdeterminatie en de conservatie/restauratie van dit object worden eveneens gedaan door Restaura (Kempkens & Lupak). De overige houtvondsten zijn een op de bodem van de 'waterkuil' ingeheide, aangepunte staak (perceel 248, spoor 5, laag 2) en 'aaneengekoekte' fragmenten van twee planken (idem).

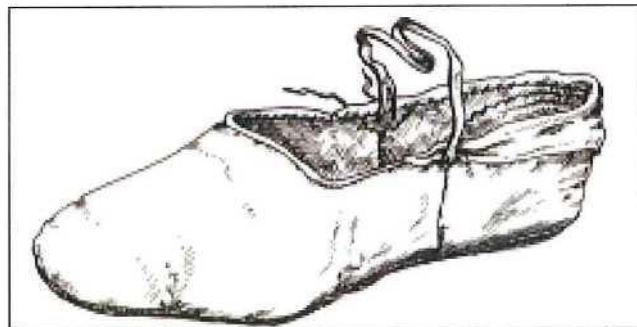
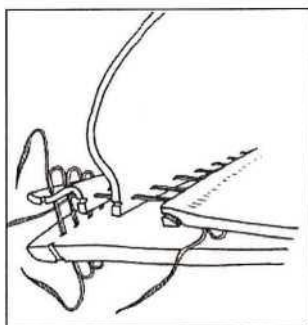
Het vochtige hout is bij ontdekking in huishoudfolie gewikkeld. In de nabije toekomst moet het gereinigd, beschreven en getekend worden. Met het oog op de soortdeterminatie zal een fragment apart bijgehouden worden in een curverbox met gedemineraliseerd water.

Leer

De hoeveelheid aangetroffen leer is beperkt. Bij het couperen van een 'waterkuil' (perceel 248, spoor 5, laag 2) werden verschillende resten van het bovenleer van (vermoedelijk) één schoen aangetroffen²⁵. Het betreft een neus, een hielversterkingsstuk, een inzetstuk, vier verbindingsstrips en vier afbiesrandjes. Aanwijzingen voor de sluitingswijze ontbreken. Op typologische gronden wordt een datering in de 15de-eerste helft 16de eeuw vooropgesteld. Na ontdekking is het vochtig bewaard. De vondsten worden geconserveerd door Restaura (Kempkens & Lupak).

Afbeelding 14: Restanten van de leren schoen, tekening: Jan Moens (VIOE).

Afbeelding 15: Illustratie van een vergelijkbare 15de eeuwse schoen (copyright Van Heeringen en Meffert 1996). Op de resten was de sluitingswijze niet te achterhalen. Het overkragende deel aan de hiel is op de gevonden schoen ook niet te vinden.

²⁵ Tekeningen en determinatie Jan Moens (VIOE-Ename, juli 2006).

Metaal

In totaal zijn, verspreid over de structuren, verschillende tientallen, veelal kleine 'roestklompjes' aangetroffen. Waarschijnlijk gaat het in de merendeel van de gevallen over (delen van) nagels. Andere herkenbare vormen van andere voorwerpen zijn vrijwel afwezig (uitzondering is een mogelijk sikkelfragment). Röntgenonderzoek zal moeten uitsluitel brengen over de aard en bewaringstoestand van deze vondsten. Na evaluatie van de opnamen zal bekeken worden of verder onderzoek en eventuele conservering/restauratie de moeite lonen.

Eveneens verspreid over de verschillende structuren zijn vele kleine metaalslakken gevonden. Uitzondering is één zeer grote slak (3,5 kg; perceel 241, gracht 8).

Zowel op de bodem van een 'waterkuil', als op het diepste punt van de grote, rechthoekige kuil zijn metaalfragmenten aangetroffen (respectievelijk perceel 'huis', spoor 1, onder takkenlaag en perceel 241, spoor 100, IX, laag 10). Deze zijn in blok gelicht en voorlopig verpakt in huishoudfolie. Nader onderzoek en evaluatie zullen moeten duidelijk maken of conservering/restauratie de moeite loont.

Munten

In totaal werden zes munten aangetroffen, waarvan één in situ door de archeologen (perceel 241, structuur 100). De andere vondsten werden gedaan door Bart Segers (metaaldetectorist uit Liezele) bij het controleren van de afgegraven teelaarde. De munten werden gereinigd, geconserveerd en gedetermineerd door Frans De Buysse (VIOE-Zellik; juli 2006)²⁶.

De in situ-vondst betreft een in twee gebroken zilvermunt. Deze munt is toe te schrijven aan Willem IV van Holland (1337-1345). Een verificatie door Arent Pol (Geldmuseum, Utrecht) van deze gegevens was min of meer eensluidend. De detailstudie door Pols collega Jan Pelsdonk (Geldmuseum, Utrecht) komt tot de interpretatie van een 'kwart groot Willem IV (1337-1345), geslagen te Geertruidenberg (1344-1345)'. Deze vondst wordt op korte termijn gepubliceerd in het numismatische tijdschrift 'De Beeldenaar'. Wat de munt uniek maakt is dat het bestaan gekend was, maar dat voor de eerste maal een exemplaar teruggevonden is.

²⁶ Voor de lijst zie bijgevoegde mail van 3 juli.

Afbeelding 16 a en b: Perceel 241, spoor 100: kwart groot Willem IV (voorzijde en achterzijde; foto: H. Denis - VIOE)

Een tweede, gebogen zilvermunt werd gevonden op de storthoop in een pakketje afgegraven moederbodem afkomstig van de meest westelijke zone van perceel 248. Het gaat om een Engelse 'long cross' penny geslagen in de periode 1248-1250. De toen regerende koning was Henry III (1216-1272). Verschillende grachten en kuilen in deze zone worden op basis van het aardewerk in deze periode gedateerd.

Afbeelding 17 a en b: Perceel 248, storthoop: 'long cross' penny (voorzijde/achterzijde, foto: H. Denis - VIOE)

De vier overige munten zijn verspreid gevonden in de afgegraven teelaarde van de percelen 248 en 241. Het betreft een 5 centiemstuk (Leopold I), een 2 centiemstuk (Leopold I) en twee 1 frankstukken (Boudewijn I).

Mesheft

De grote kuil op perceel 241 (structuur 100) bevatte een (wellicht) ijzeren mesheft met (wellicht) benen belegplaten (lengte: 9,3 cm). Beide goedbewaarde belegplaten zijn versierd met een patroon van grote en kleinere cirkels. Dit artefact wordt geconserveerd door Restaura (Kempkens & Lupak).

Afbeelding 18: Perceel 241, spoor 100: versierd mesheft

Besluit (en perspectieven)

Methodoloaie/planning

Het preventief plannen van opgravingen sluit zoveel mogelijk uit dat opgravingen in het vaarwater van de werken komen. De opgravingen kunnen daardoor beter uitgevoerd worden. In dit project lag de deadline te vroeg, wat maakte dat het terreinwerk in uiterst slechte weersomstandigheden op perceel 248 moest doorgaan. Dat vertaalde zich in een verhoogd tempo en een klein verlies aan gegevens door de slechte omstandigheden. Een oplossing daarvoor is dat de planning van de werken de reële looptijd van een opgraving moet trachten in te schatten. Als de bouwheer van bij het begin weet dat de uitvoeringsperiode toe te voegen is aan de onteigeningsprocedure, zal geen misverstand bestaan over de mogelijke aanvangsdatum.

Er moet opgemerkt worden dat het aantal begrootte mandagen niet hoog genoeg lag, 2/5 van het terreinwerk werd door de provinciale archeologen uitgevoerd.

In de reële begroting van dit project moet ook aangegeven worden wat de kosten zijn van de conservatie en restauratie van het materiaal, alsook de periode van de verwerking. Ook het inzetten van de TotalStation-ploeg is een niet ingerekende post, die welliswaar de mogelijkheid schiep om door te werken zonder intekenen van de archeologische sporen in horizontaal vlak. Het is aan te raden deze metingen in het vervolg door een archeoloog te laten begeleiden, zodat de resolutie (het aantal ingemeten punten per spoor) hoog genoeg is.

Practisch gezien zijn een werfkeet hoogstnoodzakelijk voor een team dat in weer en wind de meest elementaire behoefte moest ontberen.

Het afgraven gebeurt het best in kleinere stroken, wat inhoudt dat de graafmachine meerdere keren terugkomt ofwel een groter team deze sleuven opvolgt op het tempo van de machine. Het grootschalig openleggen van een te groot oppervlak komt de leesbaarheid van de sporen en de wateroverlast niet ten goede.

Archeologie

De relatief grote opgraving (1,2 ha) **van een laatmiddeleeuwse landbouwareaal** is uniek, omdat van de off-site fenomenen, de percelering en de ontginning van gronden in de late middeleeuwen **nauwelijks iets gekend** is. Van dat moment af zien we een ingebruikname van gronden die tot voorheen nauwelijks gebruikt werden omwille van vochtigheid of onvruchtbaarheid. Het aanleggen van drainagegrachten en bemesting kenmerken deze ontginning. Pollenonderzoek en macrorestenonderzoek van de genomen stalen zullen veel informatie bieden over de ontginningmethode, de landbouwcultuur en het landschappelijk/ecologisch kader.

Door de opgraving zijn we erin geslaagd de informatie die in de bodem is opgeslagen te **bewaren voor de toekomst**. Verder wetenschappelijk onderzoek kan alle informatie analyseren om zo tot een synthesebeeld te komen. Bijkomend interdisciplinair onderzoek zal daarvoor moeten steunen op onder meer archiefonderzoek en literatuuronderzoek voor vergelijkingsmateriaal uit de regio. Deze stappen passen echter niet binnen het basisonderzoek dat volgde op het eind van de opgraving.

Het horizontaal opgravingsplan wordt vastgelegd in Autocad-formaat. De doorsnedes van de sporen zullen gedigitaliseerd worden en bijgehouden worden op digitaal opslagmedium, samen met de digitale foto's. Bij het **opgravingsarchief** dat wordt opgebouwd horen ook de analyses door de specialisten van materiaal of perioden. Een van de aangeleverde overzichten is de tabel van de sporen en vondsten. De aardewerkvondsten worden allemaal gereinigd en in zakjes opgeslagen. De pollenstalen worden aan een eerste analyse onderworpen als basisonderzoek en gekoeld bewaard. Bijzondere vondsten zoals de houten voorwerpen, de aangezichtskruik, het versierde mesheft en de munten worden geconserveerd zodat ze niet verder aangetast worden.

Alleen spoor 100, de 13 meter lange kuil op perceel 241, wacht nog een basisverwerking. Het is nu al duidelijk dat door zijn goedbewaard en gesloten karakter de bewaring van het talrijk 14de eeuws aardewerk optimaal was en de context voldoende interessant is voor een aparte studie. De verdere studie met interdisciplinaire ondersteuning van deze omvangrijke context zal ertoe leiden dat een **regionaal typevoorbeeld** van aardewerk uit deze periode kan worden opgesteld. Dat onderlijnt nog maar eens de noodzaak van de opgraving.

Ook het nemen van Röntgenfoto's van de metalen objecten, die nu onherkenbaar zijn door roest, moet nog gebeuren. Na de basisverwerking van het talrijke materiaal van spoor 100 en deze metalen objecten kan besloten worden hoe een uitgebreider wetenschappelijk onderzoek wordt uitgestippeld. Dan pas zal de omvang duidelijk zijn en kunnen beschikbare middelen, uitbesteding voor behandeling en studie door specialisten worden afgewogen.

De vraag wordt gesteld aan POM-Antwerpen of de collectie mag opgenomen worden in het provinciaal archeologisch depot.

Antwerpen, 25 juli 2006

Bijlage 1: lijst van de bodemonsters (bulkmonsters/emmers inh.: 10-liter)

lijst bulkmonsters Archeologisch Onderzoek 'Puurs - Pullaer II' (2006)

Perceel	Spoor	Coupe	Laag	Staalname	Datering	Pollenmonsters
248	gr 7	coupe A	bovenaan	1 emmer	12e E (?)	1 x 50 cm
248	gr 7	coupe A	onderaan	1 emmer	12e E (?)	1 x 50 cm
248	gr 14	coupe C	bovenaan	2 emmers	ten vroegste medio 14e tot begin 15e E	1 x 50 cm
248	gr 14	coupe C	onderaan	2 emmers	ten vroegste medio 14e tot begin 15e E	1 x 50 cm
248	gr 18	coupe D	/	2 emmers	Late Middeleeuwen	/
248	sp/gr 34	ten 0 van	/	2 emmers	vroege 14e E	/
248	sp 5 ('waterkuil')	coupe	laag 2	3 emmers	ten vroegste 14e E; vermoedelijk 15e-16e E	1 x 50 cm
248	sp 146	coupe	/	2 emmers	late 12e-13e E	/
248	sp 155	coupe	/	1 emmer	13e-14e E	/
huis	gr 2	coupe A	bovenaan	1 emmer	coupes: 13e E; oppervlak: ten vroegste 14e, mogelijk	1 x 50 cm
huis	gr 2	coupe A	onderaan	1 emmer	coupes: 13e E; oppervlak: ten vroegste 14e, mogelijk	1 x 50 cm
huis	sp 1 ('waterkuil')	coupe	onderaan onderste takkenlaag	2 emmers	15e-16e E	2 x 50 cm
huis	sp 1 ('waterkuil')	coupe	onderaan boven onderste	1 emmer	15e-16e E	2 x 50 cm
huis	sp 1 ('waterkuil')	coupe	onderaan onderste takkenlaag	1 emmer	15e-16e E	2 x 50 cm
huis	sp 1 ('waterkuil')	coupe	takkenlaag	1 emmer	15e-16e E	2 x 50 cm
huis	sp 70	coupe	bovenaan	2 emmers	14e E	/
huis	sp 70	coupe	onderaan	2 emmers	14e E	/
241	gr 23	/	oppervlak	zakje (slakjes ?) /	14e E	1 x 50 cm
241	sp 1 ('kuil')	coupe	laag 1	2 emmers	14e E	2 x 50 cm
241	sp 5	coupe	bovenaan	1 emmer	/	/
241	sp 5	coupe	onderaan	1 emmer	/	/
241	sp 100	stuk V	laag 10	2 emmers	14e E	1
241	sp 100	stuk V	laag 10 (bodem)	1 emmer	14e E	1
241	sp 100	stuk VII	laag 4	2 emmers	14e E	1
241	sp 100	stuk IX	laag 6	1 emmer	14e E	1

Bijlage 2: lijst van de pollenmonsters (pollenmonsterbakjes 30 tot 50 centimeter) lijst

pollenmonsters Archeologisch Onderzoek 'Puurs - Pullaer N' (2006)

Perceel	Spoor	Coupe	Laag	Staalname	Datering	Foto's	Bulkmonsters
248	gr 1	coupe A	vanaf bodem	2 x 30 cm	12e E	136; 39910022	/
248	gr 2	coupe A	vanaf bodem	1 x 30 cm	13e E	137;39910023	/
248	gr 2	coupe E	vanaf bodem	1 x 50 cm	13e E	152	/
248	gr 7	coupe A	vanaf bodem	1 x 50 cm	12e E (?)	140; 142; 143	coupe A: 1 emmer bovenaan, 1 emmer onderaan
248	gr 11	coupe A	vanaf bodem	2 x 50 cm	15e-17e E (16e E, 1 scherf jonger)	145; 146; 39910029; 39910030	/
248	gr 14	coupe C (?)	vanaf bodem	1 x 50 cm	ten vroegste medio 14e tot begin 15e E		coupe C: 2 emmers bovenaan, 2 emmers onderaan /
248	sp 5 (waterkuil)	coupe	vanaf bodem	1 x 50 cm	ten vroegste 14e E; vermoedelijk 15e-16e E	307 tem 314	laag 2: 3 emmers
huis	gr 2	coupe A	vanaf bodem	1 x 50 cm	coupes: 13e E; oppervlak: ten vroegste 14e, mogelijks 15e E	320	coupe A: 1 emmer bovenaan, 1 emmer onderaan
huis	sp 1 (waterkuil)	coupe	vanaf bodem	2 x 50 cm	15e-16e E	328 tem 336	in totaal 5 emmers
241	gr 11	coupe A	vanaf bodem	1 x 30 cm	13e tot midden 14e E	459	/
241	gr 27	coupe A	vanaf bodem	1 x 50 cm	13e, misschien nog 14e E	546	/
241	gr 34	coupe A	vanaf bodem	1 x 50 cm	12e-13e E	622; 623; 628 tem 630	/
241	sp 1 ('kuil')	coupe	vanaf bodem	2 x 50 cm	14e E	441 tem 444; 557 tom Fififl	laag 1: 2 emmers

Bijlage 3: Onderzoek van de munten

Uittreksel uit de mail en het biiaveoeade rapport van Frans De Buvser (3 juli 2006; aan Ignace Bourgeois)²⁷:

* " [...] De munt van Holland is hoogstwaarschijnlijk uniek en voor de eerste maal teruggevonden , men kende wel zijn bestaan. Spijtig genoeg is hij gebroken. Het beste lijkt me, voor bevestiging en meer informatie dit te melden aan het muntenkabinet in Leiden en/ofte laten publiceren door een numismaat. [...]"

* **WILLEM IV van HOLLAND 1337 - 1345**

HALVE GEZEL - GEERTRUIDENBERG - 3° EMISSIE - 1342-45

Zilver - 0,80gr - 21mm - Huur - zeer fraai, (twee helften geplakt)
(Niet teruggevonden)

VZ: Een kort gevoet kruis
Buiten omschrift : + **BNDICTV = SIT = NOME = DNI = NRI = DEI**
Binnen omschrift: + **G ? COMES = HOLAND** = is interpunctie drie bolletjes

KZ: Gelobd en gevierendeeld wapenschild met leeuwen , langs de zijkanten een ringetje
Omschrift: + **MONETA. NOVA ■ M : S : GERTRUDIS**

nieuwe munt Montis Sanctae Gertrudis (van St. Geertruidenberg)

REF: Grolle-1, 16.3.2

INV: 06-PU-PUL-241. IV spoor 100 laag 8

Uittreksel uit de mail van Arent Pol (5 juli 2006; aan Ignace Bourgeois):

" [...] Met de lezing van de omschriften door de heer De Buyser kan ik helemaal instemmen: geen twijfel mogelijk dat het gaat om een munt van het graafschap Holland, geslagen in Geertruidenberg. De beeldenaar is helemaal dezelfde als die van de Brabantse groot met vier leeuwen uit 1344 (deWitte 343 en 344), waardoor dit stuk ook inderdaad wel aan Willem IV toegeschreven zal moeten worden (al is Willem V misschien ook niet helemaal uit te sluiten).

²⁷ Dhr. De Buyser heeft telefonisch laten weten dat bij het binnenomschrift een ' moet toegevoegd worden na de G en na HOLLAND.

Over de benaming "gezel" heb ik echter mijn twijfels, want het type komt op geen enkele manier overeen met dat van de leeuwengroot en voor de Brabantse munt houdt Ghuysens het ook op de neutrale aanduiding 'gros'. In de recente catalogus door Grolle kan ik dit stuk niet zonder meer inpassen, zeker niet bij 16.3.2 [...]"

Uittreksel uit het rapport van Jan Pelsdonk ('mail 11 juli 2006: aan Ignace Bourgeois!:

" [—]Gezien het omschrift is deze munt - een halve groot - zonder enige twijfel in Geertruidenberg vervaardigd. De stad is slechts twee korte periodes kort als muntplaats gebruikt, van 1342-1345 en 1392-1393. De munten zijn geslagen op naam van de Hollandse graven; respectievelijk Willem IV (1337-1345) en Albrecht van Beieren (1389-1404). De G in het omschrift is een afkorting van het vaker gebruikte Gulielmus en duidt dus zonder omhaal op Willem IV.

Bovendien sluit de vondstmunt qua tekst aan bij de emissie 1342-1345 van Willem IV, met MONETA M S GERT in het omschrift. Het is zeer waarschijnlijk een navolging van de in 1344 geslagen Brabantse halve groten. (3) Uit het voorgaande is te destilleren dat het een kwart groot zijn vervaardigd in de periode 1344-1345.

Samengevat: Holland, kwart groot Willem IV (1337-1345), geslagen te Geertruidenberg 1344-1345 [...]"

Uittreksel uit het rapport van Frans De Buvser:

*** HENRY III 1216 - 1272**

" LONG CROSS" PENNY - LONDEN - 1248-50

Zilver - 1,26gr - 16,5mm - 9uur - zeer fraai, geplooid

VZ: Gekroond hoofd in vooraanzicht

Omschrift: **HENRICVS REXIII** '

KZ: Een lang dubbel kruis met in elk kwartier drie bolletjes

Omschrift: **NIC - OLE - O** [

REE: North. 988/1. pl20 n° 22